

DE RASSENPOLITIEK IN NAZI-DUISSLAND ALS PSEUDO-INTELLECTUELE BASIS VAN DE NAZIPERITOCIDE

Wanneer de vraag gesteld wordt naar een reden waarom de naziperitocide heeft plaatsgevonden, kunnen meerdere antwoorden geformuleerd worden. Een van die antwoorden is de economische impact van het kostenplaatje gelinkt aan de verzorging van geesteszieken die de nazi's in hun propaganda verspreidden. In 1938 kon de Duitse bevolking het volgende lezen: '60.000 RM kost deze erfelijke zieke aan de gemeenschap. Volksgenoot, dit is ook jouw geld.' Toch is het onverstandig louter het financiële aspect te bekijken wanneer we wensen na te gaan welke reden er aan de basis lag van de naziperitocide.

In deze rubriek gaan we dieper in op de ideologische elementen die de basis legden voor het moordprogramma dat landgenoten van de uitvoerders ging treffen. Ook zal duidelijk worden dat deze gedachtegang helemaal niet exclusief of origineel was voor de nazi's. Reeds eeuwen voor het nazisme probeerde een intellectuele elite, voornamelijk te situeren in de Westerse geïndustrialiseerde samenleving, de menselijke soort aan te passen, wat zou ontaarden in hiërarchische onderverdelingen binnen het 'menselijke ras'. Wat ontstond als een taalkundige discipline binnen de menswetenschappen, zou in de loop der eeuwen – en voornamelijk na de Industriële Revolutie en met de opkomst van kapitalistische mogelijkheden – veranderen naar heren- en slavenrassen. Vooral in Duitsland zal dit fenomeen ten top worden gedreven, in hoofdzaak met 'leven(on)waardige' mensengroepen onder de eigen bevolking.

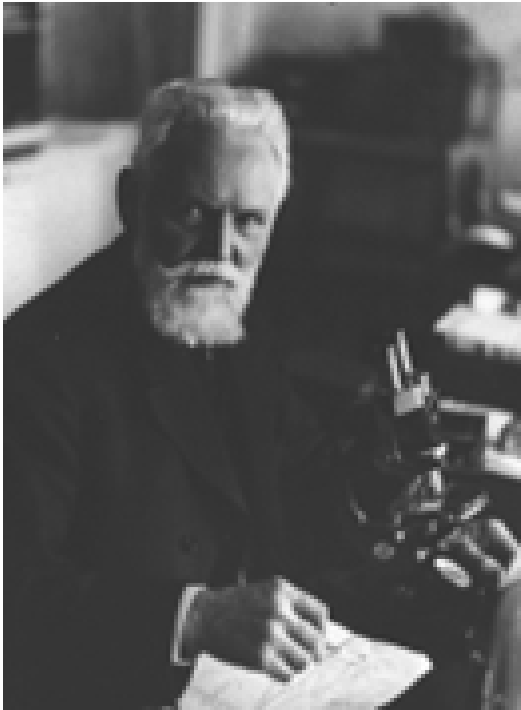
De nazi-ideologie steunt op enkele concepten, zoals eugenetica (die op het einde van de 19de eeuw door de Brit Francis Galton werd ontwikkeld), en de blanke (Arische) suprematietheorie (die stelde dat Germanen (Duitsers) aan de top van de samenleving stonden en dat het semitische ras een gevaar was). Met deze gedachtegang start dit artikel. We bevinden ons aan het begin van de eeuwwisseling, een tijd waarin heel wat ontdekkingen plaatsvonden. Duitse wetenschappers overtroffen wetenschappers van andere landen op het vlak van onderzoek en innovatie. Het tweede Duitse keizerrijk, dat in 1871 in Parijs werd geproclameerd na de overwinning op de

Franse keizer Napoleon III, verwoegde als verenigd land de wereldspelers op het vlak van internationale politiek en kolonisatie. De gevolgen van de Duitse kolonisatie geven rond de eeuwwisseling voer aan racistische denkers in Duitsland; het achterwege laten van enige vorm van ideologie ten bate van economische handelsvoordelen wordt niet door iedereen in dank afgenomen.

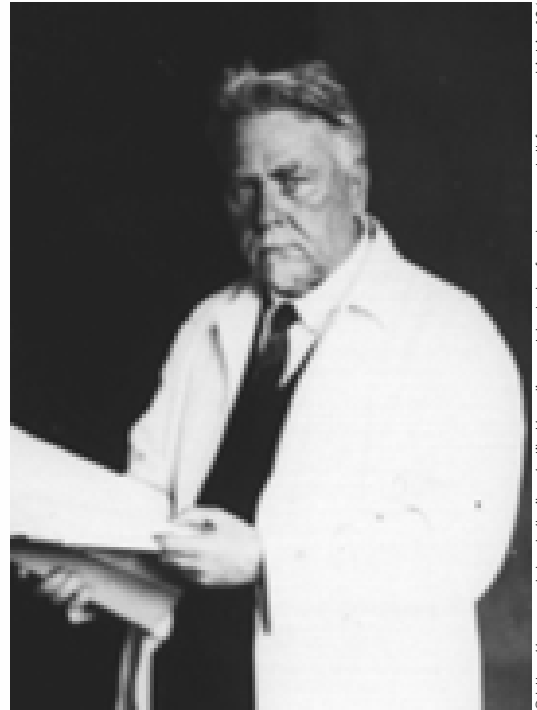
Twee voornaamste personen zullen hun stempel drukken op de ontwikkeling van het raciale denken in Duitsland aan het begin van de twintigste eeuw: Alfred Ploetz en Ernst Rüdin. Hun theorieën zullen een aantal decennia later gretig gebruikt worden door de nazi-ideologen.

Alfred Ploetz (1860 - 1940) is een Duitse bioloog en arts, maar ook een overtuigde sociaaldarwinist en rassenonderzoeker. Tijdens zijn studies leert hij de evolutietheorie van Darwin kennen, alsook de gedachtegang van Ernst Haeckel (een Duitse arts die het werk van Darwin in Duitsland bekendheid gaf). Ploetz is een overtuigde raciale denker; hij poneert de idee van de evolutionaire superioriteit van het Duitse volk. Hierbij mogen we niet uit het oog verliezen dat veel denkers vóór de Duitse eenmaking zich over deze vraag hebben gebogen, onder wie de filosoof Johann Gottlieb Fichte (1762 - 1814). Hij legde de basis van het Duits-romantisch nationalistische denken. Alfred Ploetz, een voor-

Alfred Ploetz (links) en Ernst Rüdin (rechts) gelden als twee belangrijke wegbereiders voor de raciale nazi-ideologie. Samen richtten zij de 'Deutsche Gesellschaft für Rassenhygiene' op in 1905, dat niet enkel belangrijk was voor de eugenetische gedachtegang tijdens het interbellum, maar ook een theoretische basis zal vormen voor de uitvoering van de naziperitocide.

© <https://www.nsdoku.de/en/lexikon/artikel/alfred-ploetz-14>

© <https://www.nsdoku.de/lexikon/artikel/ernst-ruedin-ernst-deutsche-forschungsanstalt-fuer-psychiatrie-174>

aanstaande wetenschapper in het Duitse keizerrijk, schuwt evenwel de esoterie niet. In 1907 stampt hij samen met een aantal andere overtuigde suprematiedenkers het geheime genootschap 'Rettung der nordischen Rasse' (de redding van het Noordse ras) uit de grond, dat later zal overgaan in de 'nordisch-germanische Rassenhygiene' (de noords-Germaanse Rassenhygiene). Niet enkel komen hier de ideeën van de Duitse rasensuperioriteit aan bod; Ploetz geeft ook andere overtuigingen rond rasenreinheid een plaats. Deze gedachtegang vinden we terug in een belangrijk werk van zijn hand: 'Die Tüchtigkeit unserer Rasse und der Schutz der Schwachen' (De

bekwaamheid van ons ras en de bescherming der zwakken). In 1895, nota bene in hetzelfde jaar waarin Adolf Jost zijn boek 'Das Recht auf den Tod' (Het recht op de dood) schrijft, laat Ploetz zijn utopisch denken de vrije loop. In dit boek omschrijft hij een perfecte wereld waarin eugenetische rasenreinheid toegepast wordt. Een passage interesseert ons bijzonder: de mogelijkheden en beperkingen tot voortplanting. Morele en intellectuele karakteristieken bepalen de voortplantingscriteria. Maar Ploetz stelt ook dat zwakke, zieke, misvormde of achterlijke kinderen gedood moeten worden; een artsencollege dient zich te buigen over deze specifieke gevallen. Door toediening

van kleine dosissen morfine zal het patiëntje om het leven worden gebracht, en dit enkel 'ten voordele van de samenleving'. Verder omschrijft hij dat hulp die geboden wordt aan zieken, blinden en doven alsook achterlijken de natuurlijke vooruitgang van het volk verhindert. De enige toegelaten maatschappelijke hulp die toegekend mag worden, is het waarborgen van gelijke opportuniteiten voor iedereen. Alfred Ploetz introduceert, samen met Wilhelm Schallmayer, de eugenetica in Duitsland. Opmerkenwaardig is dat hij de Engelse term 'eugenics' niet vertaalt als 'Eugenik' in het Duits, maar opteert voor de term 'Rassenhygiene'. In 1905 richt hij de *Deutsche*

Gesellschaft für Rassenhygiene op, die steun geniet van onder meer van de eerder aangehaalde Ernst Haeckel. Bij het aantreden van Hitler in 1933, prijst Ploetz de ideeën die aan bod zijn gekomen in Hitlers *Mein Kampf*.

De Zwitsers-Duitse psychiater Ernst Rüdin (1874 - 1952) leunt sinds zijn studententijd aan bij extreemrechtse ideeën en schuwt het racistische denken van zijn tijd niet. In 1905 is hij een van de medestichters van de bovengenoemde *Deutsche Gesellschaft für Rassenhygiene*, samen met Alfred Ploetz, een aangetrouwd familielid. De titel van zijn habilitatie is ondubbelzinnig: 'Über die klinischen Formen der Seelenstörungen bei zu lebenslänglicher Zuchtausstrafe Verurteilten' (Over de klinische vormen van geestesziekten bij levenslang veroordeelde tuchtgestraften). Zijn raciale ideeën laat hij de vrije loop in het tijdschrift 'Archiv für Rasse- und Gesellschaftsbiologie' (Archief voor ras- en gemeenschapsbiologie), waar hij de redacteur van is. Na de *Machtsübernahme* van de nazi's in 1933 krijgt Rüdin erkenning voor zijn ideeën. De nazi's beschouwen hem als één van de belangrijkste grondleggers van het nationaal-socialistische gezondheids- en wetenschapsbeleid. In het jaar waarin Hitler de macht grijpt, wordt Rüdin aangesteld als voorzitter van de werkgroep 'Rassen-

hygiëne en Rassenbeleid', die afhangt van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De sterilisatiewet die in voege treedt op 1 januari 1934 is deels gebaseerd op Rüdins werk; 'biologisch inferieur genetisch materiaal' dient beperkt te worden door gedwongen sterilisatie. Tijdens de uitvoering van de gecentraliseerde naziperitocide (Aktion T4) is hij degelijk op de hoogte van wat plaatsgrijpt in psychiatrische instellingen. Hij looft de praktische uitwerking van de theoretische basis rond rassenhygiëne onder het Duitse volk. Persoonlijk vindt hij het werk van psychiaters nutteloos, aangezien zij naar zijn denken de uitroeiing van 'mensendoden' te lang hebben voorkomen en dat zij de 'dwangmatige bescherming van alles wat zwak, ziek en stervende is' te lang in stand hebben gehouden.

Indien we ons beperken tot de vooroorlogse ideeën van Ploetz en Rüdin over raciale hygiëne, dan dient men vast te stellen dat deze theorieën louter in academische kringen ter sprake komen. Duitsland tijdens de belle-époque is een land dat openstaat voor de tijdsgeest van de overwinning van de mens op de natuur, dankzij wetenschappelijke kennis. En dit overstijgt de Duitse wetenschappelijke samenleving. De Europese grootmachten drukken hun stempel op de hele wereld, niet alleen

hun kolonisatiebeleid, maar ook door de (gedwongen) introductie van hun wereldvisie op vooruitgang, organisatie en indeling. De confrontatie tussen de Europese wereldmachten tijdens de Eerste Wereldoorlog zet het geheel op zijn kop. Verliezende landen spelen veel meer dan louter kolonies kwijt; ze verliezen wereldprestige. Enkel wrok blijft over. Het keizerrijk Duitsland gaat in 1918 ten onder, waarbij het Duitse volk heel wat vernederingen ondergaat. Extreemrechtse groeperingen schieten als paddenstoelen uit de grond met één centrale vraag: hoe is het mogelijk dat het machtige Duitsland de oorlog kon verliezen? Al vanaf december 1918 wordt de Jood aangeduid als de gevaarlijke vijand. Maar hierbij is de kous niet af. De vraag wordt gesteld wat gedaan moet worden met het Duitse volk. De heldhaftige Duitse mannen die de wapens opnamen om het land te verdedigen, sneuvelden op het slagveld terwijl 'minderwaardige' Duitse burgers, zoals mentale zieken, overgebleven waren. In het volgende nummer gaan we dieper in op het voorstel van een jurist en een arts, die extreme vormen zal aannemen: de vernietiging van 'levensonwaardig leven'. ■

Ploetz en Rüdin worden in dit artikel besproken. Toch hebben veel andere (pseudo)wetenschappers vóór hun ideeën neergeschreven. Hieronder vind je enkele onderwerpen die interessant zijn om verder uit te werken. Leg eveneens het verband met het artikel.

1. De burgeroorlog in de Verenigde Staten van Amerika (1861 – 1865) zal tot gevolg hebben dat de slavernij in het Zuiden afgeschaft wordt. Zwarte slaven worden vrije mannen, een feit waar niet iedereen het mee eens is.

2. Vier belangrijke personen met interessante theorieën: botanicus Jean-Bapiste de Lamarck (1744 – 1829), bioloog Charles Darwin (1809 – 1882), socioloog Herbert Spencer (1820 – 1903) en statisticus Francis Galton (1822 – 1911).

3. De sociologische impact van de Industriële Revolutie (1848) en het opkomend kapitalisme en socialisme.

Elk trimester verschijnt in *SPOREN VAN HERINNERING* een praktische pedagogische toepassing met bijhorende fiche die u in de klas kan gebruiken en verzamelen. U vindt deze fiches ook terug op onze website www.auschwitz.be onder de rubriek PEDAGOGIE.